

5000 konyhakert

Az európai uniós tagság nem csak áldásokkal járt Magyarországon. Míg a magyar gazdaság egyes ágazatai virágzanak, a magyar mezőgazdaság lassú és fájdalmas halálának lehetünk tanúi. A magyar gazdák versenyképessége a nyugati gazdálkodókkal szemben ma sem jobb, mint volt hét évvel ezelőtt, amikor a mezőgazdasági védővámok megszűntek. Különösen keményen érintette ez a változás a kistermelőket, akik hagyományosan helyi fogyasztásra termelnek növényi és állati termékeket. Például egy magyar áruházlánc jóval olcsóbban tud Hollandiából vöröshagymát beszerezni, mint Makóról, amely valaha Magyarország hagymatermesztő fővárosának számított. A magyar áruházláncok olcsóbban kínálják eladásra a konyhakész csirkét, mint amennyibe Magyarországon egy csirke felnevelése kerül. A világhírű magyar Pick szalámit majdnem egy évtizeden keresztül Romániából, Szlovákiából és Lengyelországból importált sertésből állították elő.

Amikor húsz évvel ezelőtt Magyarországra érkeztem, majdnem mindenkinek volt kiskertje vagy virágoskertje. A kisvárosokban és falun élő családok többsége csirkéket és disznót tartott. Amit maguk nem fogyasztottak el, azt elcserélték más élelmiszerekre, vagy a helyi piacon értékesítették. A feleségem unokatestvére, aki főállásban az EU-s mezőgazdasági politika szakértője, nyári estéit és hétvégéit a mai napig burgonyatermesztéssel és értékesítéssel tölti. Évente egyszer sertést vág, amiből meglepően sok kolbászt és egyéb húskészítményt állít elő. Amellett, hogy így családjának rendszeresen friss élelmiszert biztosít, a burgonyatermesztés, a csirke- és sertéstartás büszkeséggel is eltölti, és fontos része a személyiségének.

Nemrég még ugyanez volt jellemző a vidéken élő magyarok millióira. De azóta valami szörnyen elromlott.

A magyar mezőgazdasági kistermelés összeomlása pusztító következményekkel járt a magyar vidék társadalmára nézve. Korábban virágzó mezőgazdasági térségek parlagon hevernek. A kis területen gazdálkodók nemcsak a helyi piacról szorultak ki, de már saját maguk ellátására sem termelnek, helyette inkább gyárakban vagy építkezéseken keresnek munkát, vagy egyszerűen segélyből élnek. Most azonban, hogy a gyárak bezártak, az építőipar romokban hever, és a szociális segélyek összege is megcsappant, sok kistermelőt és korábbi mezőgazdasági munkást az éhezés fenyeget. És ha bárki kételkedne ebben, akkor javaslom, hogy járja be a Jászberény és Szolnok közötti területet. Pazar századvégi épületek és a kommunizmus utolsó húsz évében épült hatalmas családi házak tanúsítják e régió hajdani prosperitását.

A Jászság mára pusztasággá változott. Az ember végigautózhat Jászberénytől Újszászig és vissza Jászapátin, Jászkiséren, Jászsalsószentgyörgyön, Alattyánon és Jásztelken keresztül, összesen 120 kilométert, anélkül, hogy egyetlen kaporáló csirkét vagy legelésző tehenet látna az út szélén. Ugyanúgy nem látjuk ezeket az állatokat a házak kertjeiben sem. Már régen megették, ellopták, vagy eladták őket. A szegénység olyan szinteket ér el, hogy emberek kénytelenek a kerítésleceket, sőt saját tetőléceiket elégetni, mert nem telik nekik tüzelőre. Az egyik családnál, ahol jártam, a házban nem volt más élelem, csak egy fél fej káposzta.

A magyar vidék kistermelői gazdálkodásának és állattarásának összeomlása komplex okokra vezethető vissza. A kommunizmus idején létrehozott mezőgazdasági szövetkezeteket, amelyek emberek százezreit foglalkoztatták (köztük sok roma származásút), az 1990-es évek elején felszámolták. Sok korábbi mezőgazdasági munkásnak sikerült gyártó cégeknél vagy az építőiparban munkát találni, ami gyakran napi autóbuzos ingázással járt egy szomszédos megyében lévő gyárba vagy építési területre. A nagy utazási távolságok miatt sokan dupla műszakot vállaltak – kora reggel keltek és késő éjjel értek haza – ami után már sem idejük sem erejük nem maradt a gazdaságra, a gyümölcsösre, az állatokra vagy a kertre.

A legutóbbi két évtizedben egyre jobban elterjedt a nyugati életstílus, és megjelent a nagyszülők nélküli családi berendezkedés. Legalább egy, a családdal élő nagyszülő hiányában, aki öntözni tudná a kertet vagy megetetni az állatokat amikor a szülők és a gyerekek távol vannak, a háztáji gazdaság fenntartása és az állattartás nem kivitelezhető. Közgazdasági fogalmakban kifejezve, a kommunizmus bukása utáni két évtizedben több százezer magyar, aki korábban élelmiszerfogyasztásának nagy részét maga termelte meg, a felesleget pedig a piacon értékesítette, bérből élő ipari munkás lett. Ezek az emberek korábban viszonylag elszigeteltek voltak a piac hirtelen változásaitól – hiszen amit nem tudtak eladni, el tudták fogyasztani. Most azonban csak azt tudják elfogyasztani, amit meg tudnak vásárolni.

A probléma részben abból is adódik, hogy alapjaiban vált működésképtelenné az a rendszer, amelynek keretében a kis területen gazdálkodók tárolni és értékesíteni tudták a terményeiket és az állataikat. Az EU csatlakozást követő években több tucat, az EU szabványoknak nem megfelelő tejfelvásárló telep bezárni kényszerült, ami megfosztotta a kistermelőket az általuk megtermelt tej tárolásának és értékesítésének lehetőségétől. Egy olyan országban, ahol gyakorlatilag bárki alapíthat korlátolt felelősségű társaságot, ahol évekbe telik, amíg egy csődbe ment vállalkozást felszámolnak, és ahol nincs kártérítési kötelezettség, pénzéhes kereskedők egyes termelők összes termését és állatállományát felvásárolták, majd elfelejtették azok ellenértékét kifizetni, ezzel félelmet és bizalmatlanságot kelteve a gazdálkodók körében.

Az utóbbi időben sok szó esett arról, hogy létre kellene hozni egy felvásárló szövetkezetekből álló hálózatot, az 1890-es évek végén megalakult szövetkezeti hálózathoz hasonlóan, amely a kistermelőktől felvásárolja a terményeket és tovább értékesíti élelmiszerboltok és áruházláncok felé. Ez az elosztási rendszer jól működött a második világháború végéig, amikor is ez a szövetkezeti hálózat 700 000 tagot számlált. De ha Magyarország legtöbb kistermelője mára felhagyott a termeléssel, akkor pontosan mit is kellene ezeknek a szövetkezeteknek felvásárolniuk és kítői?

Nyilvánvaló, hogy ha Magyarország talpra akar állni, akkor nem elég „egymillió munkahelyet teremteni az elkövetkező tíz évben” – ami a jelenlegi kormány meghirdetett célja. Hanem vissza kell állítani a magyar vidék valamilyen szintű mezőgazdasági önellátását is. A vidéken élőket rá kell bírni arra, hogy a gazdálkodás és az állattartás is szerepet kapjon a megélhetésük biztosításában.

2010-ben egy Jászkisér nevű közép-magyarországi település 80 személynek biztosított egyenként 1000 Ft értékű zöldség-vetőmagot azzal a feltétellel, hogy vállalják egy 40 m² területű konyhakert művelését saját házuk körül. A helyi önkormányzat versenyt hirdetett, hogy kiderüljön, hogy a résztvevő 33 család közül melyik alakítja ki a legszebb kertet. A résztvevők műtrágyát, növényvédőszer és szerszámokat nem kaptak. Egyetlen motivációjuk az a remény volt, hogy friss zöldséget tudnak majd termelni maguk és családjuk számára, és hogy kivívják a közösség megbecsülését.

Az eredmények rendkívüliek voltak. Sajnos a sok eső és a magas belvíz kb. 30 kertet tönkre tett. (A szegényebbek általában az alacsonyabban fekvő területeken élnek.) De 50 kert sikeres volt. Olyannyira sikeres, hogy néhány résztvevő a megtermelt felesleget még el is tudta cserélni más élelmiszerre, vagy a piacon eladta.

A program minden résztvevője roma származású volt. Úgy tűnik ugyanis, hogy a mezőgazdasági térségekben élő roma lakosság még mindig birtokában van a kertműveléshez szükséges tudásnak, képességeknek és szerszámoknak. Csupán a vetőmagra van szükségük. És ha valamennyire mégis elfelejtették volna, hogyan kell zöldséget termesztetni, akkor, ahogy Nemes Ferenc, az USA Mezőgazdasági Minisztériumának Külföldi Mezőgazdasági Szolgálatának mezőgazdasági szakértője rámutat, számtalan olyan vidéki kertműveléssel foglalkozó klub és nyugdíjas agronómus van, akik készséggel segítenének nekik.

Megkértem Nemes Ferencet, hogy találja ki, hogyan lehetne ezt a kísérletet 50 településen megismételni **az idei évben**. Célunk az lenne, hogy 8000 személynek osszunk ki egyenként 1000Ft értékű vetőmagot. A veteményezési időszak Magyarországon március második felében kezdődik, és május közepéig tart, úgyhogy egy hónapunk lenne megszervezni a dolgot. Ha ebben a rendszerben 8000 kertet lehetne létre hozni, és a kerteknek csupán 5/8-ad része lesz sikeres (mint Jászkiséren), akkor a program 5000 új konyhakertet eredményez.

Feltételezve, hogy az adminisztratív költségek nem haladják meg a kiosztott vetőmag árát, akkor az egy főre jutó költség kb. 2000 Ft. Ha a 40 m²-es kert csak 600eFt friss zöldséget termel a nyár folyamán, akkor a 16 000 000 Ft befektetés 300 000 000 Ft értékű zöldséget eredményez, ami mintegy 20-szoros megtérülést jelent.

Esetleg a sikeres résztvevőktől meg lehetne követelni, hogy 2000Ft értékű terményt ajánljanak fel eladásra vagy a helyi iskolákban való kiosztásra. Ebből a pénzből lehetne aztán a következő évi vetőmagot és adminisztrációs költségeket finanszírozni. A következő évben a programot esetleg kiterjeszthetjük 10 000 vagy 20 000 személyre, és esetleg csirke-neveléssel is bővíthetjük a palettát.

Nemes úr rámutatott, hogy mihelyt egy térségben 5000 ember elkezd rendszeresen zöldséget termeszteni, rábírhathatjuk a helyi élelmiszerboltokat és éttermeket, hogy vegyék meg a terményeiket. Még a nagy élelmiszeráruház-láncokat is meggyőzhetjük, hogy polcaik és hűtőkapacitásuk egy részét az ilyen módon termesztett zöldség, gyümölcs és szárnyas számára tartsák fenn.

A veteményezési időszak hat hét múlva kezdődik. A hét második felére várom Nemes úr javaslatait, aztán a következő héten kidolgozzuk a részleteket a Magyar Vöröskereszttel és helyi szakértőkkel, és így március elején be tudjuk indítani a programot.

Richard Field, Elnök, American House Foundation